

Іван Франко — гордість і окраса свого народу

(1856–1916)

Лиш боротись — значить жить!
Хто з злом не бореться, той людей не любить!

Іван Франко

Рекомендаційний список літератури

Іван Франко мав глибокі та багатогранні зв'язки з Тернопільщиною. Рішенням Тернопільської обласної ради 2026 рік в області проголошено роком Івана Франка.

Тернопільщина стала для Каменяра не лише місцем відпочинку та зустрічей із друзями, а й потужним джерелом творчого натхнення, громадської та політичної діяльності.

Його перебування на Тернопільщині — це яскрава сторінка біографії письменника, яка тривала понад три десятиліття. Загалом він відвідав понад 50 населених пунктів краю. Візити Івана Франка були пов'язані з літературною працею, етнографічними дослідженнями, агітаційною діяльністю та зустрічами з місцевими друзями.

У лютому 1883 року письменник уперше приїхав на Тернопільщину у с. Вікно Гусятинського району на запрошення місцевого діда Володислава Федоровича. Іван Якович упорядковував тут родинний архів, збирав фольклор та написав низку праць. Згодом, у 1884 році, перебуваючи під арештом, Франко працював у маєтку Людомира Ценського в тому ж селі, активно займаючись творчістю. Сьогодні у с. Вікно діє його кімната-музей та височіють скелі, названі на його честь.

Тернопільщина стала ареною запеклої політичної боротьби Франка. У 1895—1898 роках він балотувався до Віденського парламенту від виборчого округу Тернопіль — Збараж — Скалат. Це змусило його активно об'їжджати села Збараського, Скалатського та Тернопільського повітів, виступати на селянських вічах та читати лекції про скасування панщини.

Іван Якович особисто об'їздив десятки сіл, серед яких Великий Глибочок, Купчинці, Чистилів, Денисів, Настасів, Курівці, Чернихів та Пронятин.

У травні 1898 року Франко виступив у с. Тарасівка на Збаражчині на масовому селянському вічі з промовою «Панщина і її скасування та наслідки», яка зібрала сотні людей попри дощову погоду та перешкоди з боку поліції.

Не зважаючи на шалену підтримку простого люду, через махінації та тиск тогочасної влади Франка так і не було обрано до парламенту, проте ці поїздки назавжди змінили національну свідомість місцевих селян.

Письменник неодноразово (1894, 1895, 1897, 1902) гостював у с. Купчинці, де заприятелював із відомим селянином-самоуком та поетом Павлом Думкою.

У серпні 1885 року письменник прибув до Тернополя під час відомої мандрівки львівських студентів. Він зупинявся у будинку адвоката І. Зарицького та виголосив велику промову про роль інтелігенції у будинку «Руської бесіди».

У 1887-му Каменяр приїхав до Тернополя як журналіст відомої газети «Kurjer Lwowski». Усе для того, аби висвітлити Другу крайову етнографічну виставку. Тоді Франко й закохався у місто, завів багато приятелів, до яких неодноразово навідувався. А особливо — до чи не найкращого друга Северина Даниловича, у якого гостював по кілька тижнів 1887-го, 1889-го та 1905-го.

У грудні 1911 року знаковою подією став приїзд Франка разом із сином Андрієм знову до Тернополя. Важкохворого письменника запросила «Учительська громада». У приміщенні Міщанського братства (нині будівля Тернопільської обласної філармонії) він наживо читав свою поему «Мойсей», а захоплені учні місцевої гімназії переносили його через площу на руках.

На Тернопільській землі Іван Франко активно співпрацював із цілою плеядою видатних діячів. Володимир Гнатюк, видатний етнограф, був багаторічним близьким другом Франка. Письменник часто навідувався на його малу батьківщину в Монастирищину. Молодий Богдан Лепкий черпав глибоке натхнення від спілкування з Каменярем, який приїздив до нього на Чортківщину.

Вартий уваги й зв'язок зі сільською вчителькою Ольгою Білинською, уродженкою Тернополя. Її митець називав нареченою, готувався до весілля, проте доля розпорядилася інакше...

Останній візит на Тернопільщину, а саме на Підволочищину, Франко здійснив у 1913-му. Через три роки Каменяра не стало...

Тернопільщина не лише надихала Івана Франка, але й стала важливим осередком розповсюдження його ідей, де він черпав життєві сюжети для багатьох своїх наукових та художніх творів. Зокрема, матеріали, зібрані у нашому краю, лягли в основу відомого оповідання «Різуни».

Про численні перебування Івана Яковича Франка на Тернопільщині свідчать назви вулиць, площ, постаменти, пам'ятники, погруддя, пам'ятні дошки... Їх в нашому краю — понад три сотні!

ЛІТЕРАТУРА

1. Франко, І. Біблійне оповідання про Сотворення Світа в світлі науки : Доповнив, додав пояснення, образки і мапу проф. др. О. Сушко / І. Франко. — Львів, 2016. — 88 с.
2. Франко, І. Бориславські оповідання / І. Франко. — Київ : Дніпро, 1966. — 341 с.
3. Франко, І. Вибрані твори / І. Франко. — Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1960. — 646 с.
4. Франко, І. Вибрані твори / І. Франко. — Київ : Дніпро, 1966. — 792 с.
5. Франко, І. Вибрані твори / І. Франко. — Львів : Каменярь, 1977. — 254 с.
6. Франко, І. Вибрані твори / І. Франко. — Львів : Каменярь, 1986. — 308 с.
7. Франко, І. Вибрані твори : у 3-х т. / І. Франко. — Київ : Дніпро, 1973. — Т. 2 : Оповідання. — 624 с.
8. Франко, І. Вибрані твори : у 3-х т. / І. Франко. — Київ : Дніпро, 1973. — Т. 3 : Борислав сміється. Захар Беркут. Перехресні стежки. — 675 с.
9. Франко, І. Захар Беркут : роман / І. Франко. — Київ : Український Центр духовної культури, 1994. — 312 с.
10. Франко, І. Каменярі : вибрані твори / І. Франко. — Київ : Веселка, 1965. — 335 с.
11. Франко, І. Лель і Полель : сучасна повість / І. Франко. — Київ : Молодь, 1961. — 207 с.

12. Франко, І. Мойсей ; Перехресні стежки : поема ; повість / І. Франко. — Київ : Наукова думка, 2001. — 384 с.
13. Франко, І. Монолог атеїста / І. Франко. — Вид. 2-ге, перероб. — Львів : Каменяр, 1983. — 240 с.
14. Франко, І. Оповідання / І. Франко. — Львів : Каменяр, 1979. — 311 с.
15. Франко, І. Оповідання. Борислав сміється : повість / І. Франко. — Київ : Дніпро, 1989. — 620 с.
16. Франко, І. Основи суспільності : повість / І. Франко. — Львів : Книжково-журнальне видавництво, 1952. — 216 с.
17. Франко, І. Перехресні стежки : повість / І. Франко. — Київ : Школа, 2006. — 320 с.
18. Франко, І. Про Ватікан, унію та католицизм / І. Франко. — Київ : Видавництво політичної літератури України, 1981. — 286 с.
19. Франко, І. Твори : в 2-х т. / І. Франко. — Київ : Дніпро, 1981. — Т. 1 : Поезія. — 533 с.
20. Франко, І. Твори : в 3-х т. / І. Франко. — Київ : Наукова думка, 1991. — Т. 1 : Поезії. Поєми. — 672 с.
21. Франко, І. Украдене щастя / І. Франко. — Харків : Фоліо, 2008. — 415 с.
22. Франко, І. Україно, моя сердечна нене! : вірші та поєми / І. Франко. — Київ : Велес, 2007. — 192 с.

23. Коломийки в записах Івана Франка [Текст] / упоряд. О. Дей. — Київ : Музична Україна, 1970. — 136 с.
24. Сент-Емур, де Ке . Анна Русинка, королева Франції і графиня Валюа [Текст] / де Ке Сент-Емур ; пер. з фр. І. Франка. — Репр. відтворення вид. 1909 р. — Київ : Обереги, 1991. — 32 с.

25. Горак, Р. Задля празника. У сутінках : романи-есе / Р. Горак. — Київ : Радянський письменник, 1989. — 374 с.
26. Горак, Р. Твого ім'я не вимовлю ніколи [Текст] : повість-есе про Івана Франка / Р. Горак. — Київ : Видавничий центр «Академія», 2008. — 224 с.

27. Горак, Р. Третя варта. Есеї про Франка [Текст] / Р. Горак. — Львів : Апріорі, 2012. — 480 с.
28. Горак, Р. Тричі мені являлася любов : повість-есе / Р. Горак. — Київ : Радянський письменник, 1983. — 152 с.
29. Дей, О. І. Іван Франко. Життя і діяльність [Текст] / О. І. Дей. — Київ : Дніпро, 1981. — 355 с.
30. Кравець, М. М. Іван Франко — історик України / М. М. Кравець. — Львів : Видавництво Львівського університету, 1971. — 203 с.
31. Мельничук, Б. Іван Франко і Тернопільщина / Б. Мельничук, В. Уніят. — Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2010. — 280 с.
32. Мороз, О. Шляхами Івана Франка : нарис / О. Мороз, А. Халімончук. — Львів : Каменярь, 1966. — 103 с.
33. На перехресних стежках. Іван Франко та єврейське питання : матеріали наук. конф. у Віденському університеті (24—25 жовтня 2013 року) / упоряд.: А. Вольдан, О. Терпіц. — Київ : Критика, 2016. — 184 с.
34. Наєнко, М. К. Іван Франко: тяжіння до модернізму : монографія / М. К. Наєнко. — Київ : Академвидав, 2006. — 96с.
35. Наконечна, Є. Іван Франко і його рідне село [Текст] / Є. Наконечна. — Тернопіль : Навчальна книга—Богдан, 2014. — 40 с.
36. Павличко, Д. «Зів'яле листя» Івана Франка [Текст] : літературознавче дослідження / Д. Павличко. — 2-е вид. — Київ : Веселка, 2008. — 23 с.
37. Самчук, У. На коні вороному [Текст] : спогади; [скрипторій історичної прози] / У. Самчук. — Львів, 2000. — 288 с.
38. Содомора, А. Шевченків садок. Франкове поле. Спроба прочитання / А. Содомора. — Львів : Апріорі, 2015. — 104 с.
39. Спогади про Івана Франка [Текст] / упоряд. О. І. Дей. — Київ : Дніпро, 1981. — 413 с

40. Бернадська, Н. Іван Франко / Н. Бернадська, С. Задорожна // Українська література. — Київ : Феміна, 1995. — С. 36—44.
41. Гаврилів, Т. «Воськове діло Гуцулію вбити, а наше діло єї поховати». Галичина і Перша світова війна: від Франка до Йозефа Рота та Кристофа Райстмана / Т. Гаврилів // Письменство Галичини в міжкультурній взаємодії / ред. Т. Гаврилів. — Львів : ВНТЛ—Класика, 2015. — С. 174—212.
42. Гром'як, Р. Задивлені у будущину / Р. Гром'як // Література золотого вересня: літературно-критичний нарис. — Київ : Радянський письменник, 1989. — С. 23—37.

43. Іван Франко (1856—1916) // Україна — єдина країна. Традиції, обряди, побут. Пам'ятки України. Люди, що змінили Україну. — Київ : Видавництво Глорія, 2016. — С. 253.
44. Ільницький, М. Франко та Гете: діалог культур і традицій / М. Ільницький // Письменство Галичини в міжкультурній взаємодії / ред. Т. Гаврилів. — Львів : ВНТЛ-Класика, 2015. — С. 13—43.
45. Шкраб'юк П. Іван Франко, Еліза Ожешко, а також дещо про змішані шлюби як вияв міжнаціонального взаєморозуміння та пошанування / П. Шкраб'юк // Письменство Галичини в міжкультурній взаємодії / ред. Т. Гаврилів. — Львів : ВНТЛ-Класика, 2015. — С. 44—71.

46. Бабій, Л. Цілющі плоди Франкового саду : [до ювілею І. Франка] / Л. Бабій // Бібліотечна планета. — 2016. — № 4. — С. 31—33.
47. Баворівський, В. Український Мойсей : Тернопільська Українська гімназія вже вкотре підтвердила своє право носити ім'я Івана Франка / В. Баворівський // Свобода. — 2016. — 27 трав. — С. 4.
48. Баган, О. Загадки топосу і націософські інтенції в романі Івана Франка «Перехресні стежки» : до проблеми літературної географії твору / О. Баган // Дивослово. — 2016. — № 7—8. — С. 45—50.
49. Бандурка, І. Іван Франко і Тернопільщина / І. Бандурка // Свобода. — 2021. — 3 верес. — С. 3 ; 10 верес. — С. 3.
50. Бандурка, І. Іван Франко на Гусятинщині / І. Бандурка // Свобода. — 2018. — 23 серп. — С. 4.
51. Бацевич, Ф. Елементи «Тваринного наративу» в малій прозі Івана Франка: лінгвориторичні аспекти : [оповідання І. Франка «Свиня», «Звірячий бюджет», «Щука» — це оповіді від імені тварин і риби] / Ф. Бацевич, В. Чернуха // Дивослово. — 2016. — № 4. — С. 38—41.
52. Вандзеляк, Г. З Аргентини завітала правнучка Клементини... : тієї самої Клементини Попович-Боярської, що була музою Івана Франка та дружиною отця Омеляна Боярського / Г. Вандзеляк // Свобода. — 2019. — 6 листоп. — С. 6.
53. Вітрянна, Л. І Франку допомагав, й інших рятував... : як дідич з Тернопілля витягував з безвиході цілу плеяду громадських діячів / Л. Вітрянна // Свобода. — 2021. — 3 листоп. — С. 6.
54. Генц, А. «Належно трактована» історія літератури: концепція Івана Франка / А. Генц // Дивослово. — 2018. — № 6. — С. 45—54.
55. Герман, О. Огень Франкової правди : [із роздумів поета] / О. Герман //

- Вільне життя плюс. — 2019. — 2 серп. — С. 5.
56. Дзісяк, Я. Екзегезис Каменяра : до 100-річчя від смерті Івана Франка : [про коментування біблійних текстів Іваном Франком] / Я. Дзісяк // Вільне життя плюс. — 2016. — 3 черв. — С. 6. .
57. Жук, Г. «Ми мусимо навчитися чути себе українцями...» : [про видатного українського письменника, вченого, та громадського діяча І. Я. Франка. Стаття приурочена до 100-річчя від дня його смерті] / Г. Жук // Свобода. — 2016. — 27 трав. — С. 4
58. Жук, Г. І слухала зала «Мойсея» : [про перебування І. Франка у Тернополі] / Г. Жук // Вільне життя плюс. — 2016. — 26 серп. — С. 5.
59. Жулинський, М. Феномен художньої творчості та наукової діяльності Івана Франка : за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 26 жовтня 2016 року / М. Жулинський // Вісник НАН України. — 2016. — № 12. — С. 29—47.
60. Золотнюк, А. Для України наша любов : [літературний відеомарафон, присвячений 160-річчю від дня народження І. Франка] / А. Золотнюк // Вільне життя плюс. — 2016. — 26 серп. — С. 5.
61. Іван Франко про бібліотеки : до 160-річчя від дня народження Івана Франка // Бібліотечний вісник. — 2016. — № 5. — С. 1.
62. Клим'юк М. Дослідження Брюкнера в рецепціях Івана Франка : [про рецензії Івана Франка на найбільш відомі дослідження Олександра Брюкнера (уродженця нашого міста, польського славіста)] / М. Клим'юк // Вільне життя плюс. — 2019. — 20 груд. — С. 6.
63. Клим'юк, М. Діти Івана Франка / М. Клим'юк // Вільне життя плюс. — 2020. — 21 серп. — С. 5.
64. Клим'юк, М. Про родовід Івана Франка / М. Клим'юк // Вільне життя плюс. — 2021. — 4 черв. — С. 6.
65. Клим'юк, М. Три Ольги у житті Івана Франка / М. Клим'юк // Вільне життя плюс. — 2019. — 1 лют. — С. 6.
66. Клим'юк, М. Що каменяр писав про еміграцію? : [дослідження «Еміграція галицьких селян» на прикладі Тернопільщини] / М. Клим'юк // Вільне життя плюс. — 2018. — 5 жовт.
67. Климнюк, С. Іван Франко про Івана Федоровича : [Іван Франко і Тернопільщина] / С. Климнюк // Вільне життя плюс. — 2019. — 13 груд. — С. 3.
68. Корнійчук, В. «Якби ти знав, як багато важить слово...» : Новаторство лірики Івана Франка / В. Корнійчук // Дивослово. — 2016. — № 7—8. — С. 51—55.
69. Маловідомий Каменяр / підготувала Г. Клен // Вільне життя плюс. — 2016. — 26 серп. — С. 5.

- 70.Мацько, Л. Лінгвокомунікативний простір мовної особистості Івана Франка / Л. Мацько // Дивослово. — 2016. — № 7—8. — С. 34—41.
- 71.Мельничук, Б. Дороги вели на Тернопільщину : [життєвий і творчий шлях І. Франка був тісно пов'язаний з нашим краєм] / Б. Мельничук // Вільне життя плюс. — 2016. — 26 серп. — С. 5—6.
- 72.Мельничук, Б. Пам'ятник Іванові Франку на Личаківці / Б. Мельничук // Вільне життя плюс. — 2016. — 5 серп. — С. 6.
- 73.Молчанова, В. Біблійні мотиви та образи в українській літературі. Поема «Мойсей» Івана Франка / В. Молчанова, В. Мірошникова // Дивослово. — 2016. — № 7—8. — С. 63—68.
- 74.Нахлік, Є. Іван Франко: від Каменяра до Мойсея : [автор розглядає проблему месіонізму у творчості І. Франка на прикладі поезії «Каменярі». «Великі роковини», «Похорон» і поеми «Мойсей»] / Є. Нахлік // Дивослово. — 2016. — № 7—8. — С. 42—44.
- 75.Нахлік, Є. Про грішну Єву й необачного Адама: поетичні версії Івана Франка та Василя Симоненка / Є. Нахлік // Дивослово. — 2018. — № 2. — С. 46—51.
- 76.«Несміла, як лілея біла...» : [кохання Івана Франка] / підготувала С. Ореховська // Вільне життя плюс. — 2021. — 22 жовт. — С. 8.
- 77.Остап'юк, М. Такий сучасний Іван Франко : [аналіз творчої економічної спадщини І. Франка] / М. Остап'юк // Свобода. — 2017. — 21 квіт. — С. 2.
- 78.Пайонк, М. «Знати минуле і сучасне свого народу...» : 125 років статті Івана Франка «Галицьке краєзнавство» / М. Пайонк, Б. Мельничук // Вільне життя плюс. — 2017. — 17 лют. — С. 6.
- 79.Парпуляньська, О. Іван Франко. «Захар Беркут». Історична основа твору / О. Парпуляньська // Дивослово. — 2017. — № 9. — С. 16—19.
- 80.Пархін (Кернична), О. Дух Франка живе : [І. Франко побував у с. Охримівці на Збаражчині] / О. Пархін (Кернична) // Вільне життя плюс. — 2024. — 28 серп. — С. 7.
- 81.Призабута спадщина Каменяра // Урядовий кур'єр. — 2016. — 20 серп. — С. 10.
- 82.Сидоренко, Б. Крушитель скали марновірства : [про українського поета, письменника та публіциста І. Я. Франка] / Б. Сидоренко // Голос України. — 2017. — 27 трав. — С. 8.
- 83.Сікорський, П. Реформування освіти і державних інститутів у контексті наукових праць І. Франка : (до 160-річчя від дня народження) / П. Сікорський // Вища освіта України. — 2016. — № 3. — С. 5—17.
- 84.Скорина, Л. Франкове слово в українському письменстві 1920-х років :

- до проблеми визначення репертуару прецедентних текстів епохи / Л. Скорина // Дивослово. — 2018. — № 12. — С. 53—60.
85. Сус, М. Остання сповідь Каменяра : [автор розповідає про віру І. Франка у те, що Бог існує] / М. Сус // Вільне життя плюс. — 2016. — 2 верес. — С. 6.
86. Тихолоз, Н. Вишиванка як маркер національної ідентичності в родині Івана Франка / Н. Тихолоз // Дивослово. — 2016. — № 7—8. — С. 56—62.
87. Франкові роковини : [про відзначення 40-річного ювілею літературної та громадської праці І. Франка] / підготував Р. Загородний // Вільне життя плюс. — 2016. — 30 груд. — С. 6.
88. Чистух, В. Два образи в церкві Завалівській : [у 1883 р. в селі Завалові що на Підгаєччині, побував український письменник Іван Франко. Під враженням цих відвідин він написав нарис] / В. Чистух // Вільне життя плюс. — 2016. — 30 берез. — С. 5.
89. Чистух, В. Завалівські приятелі Каменяра : [про перебування І. Франка у Завалові на Підгаєччині] / В. Чистух // Вільне життя плюс. — 2016. — 16 верес. — С. 6.
90. Чистух, В. Іван Франко та Дмитро Гузар : [про відвідини Іваном Франком с. Завалова на Тернопільщині ; зустріч з прадідом Любомира Гузара] / В. Чистух // Вільне життя плюс. — 2018. — 22 черв. — С. 2.
91. Чистух, В. Франко і Гузар: єднання поколінь : [Іван Франко відвідав у 1883 році Завалів, що на Підгаєччині] / В. Чистух // Свобода. — 2019. — 15 листоп. — С. 3.
92. Чубата, Д. «Живи, задивлений в будущину» / Д. Чубата // Вільне життя плюс. — 2016. — 19 серп. — С. 5 Аналіз неоцінених творів І. Франка
93. Шибистий, О. «Іван Франко і Тернопільщина» : [в бібліотеці-музеї «Літературне Тернопілля» було представлено азбуку «Іван Франко і Тернопільщина»] / О. Шибистий // Тернопіль вечірній. — 2016. — 19 жовт. — С. 5.
94. Юречко, О. Психологічне «окаменіння» у драмі Івана Франка «Кам'яна душа» / О. Юречко // Дивослово. — 2016. — № 10. — С. 52—54.

Підготувала Водюк Н. П., 2026 р.